

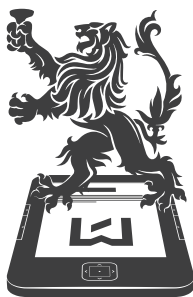
Andrzej Dubicki

**Dzieje polskiej
placówki
dyplomatycznej
w Bukareszcie
(1919-1940)**

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

**Dzieje polskiej
placówki
dyplomatycznej
w Bukareszcie
(1919-1940)**

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Andrzej Dubicki

**Dzieje polskiej
placówki
dyplomatycznej
w Bukareszcie
(1919-1940)**

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2014

Andrzej Dubicki – Uniwersytet Łódzki, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych
Instytut Studiów Politycznych, Zakład Teorii Polityki i Myśli Politycznej
90-127 Łódź, ul. Składowa 41/43

RECENZENT

Marek Olędzki

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ

Ewa Siwińska

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

PROJEKT OKŁADKI

Barbara Grzejszczak

Na okładce wykorzystano zdjęcie budynku ambasady
autorstwa Justyny Listwan wykonane w 2014 r.

Indeks sporządzony przez Autora

© Copyright by Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bukareszcie 2014
© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki – Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014
All rights reserved. Used under authorisation

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.06636.14.0.M

ISBN (wersja papierowa) 978-83-7969-294-1
ISBN (ebook) 978-83-7969-696-3

Publikacja została sfinansowana przez Ambasadę RP w Bukareszcie

Ambasada
Rzeczypospolitej Polskiej
w Bukareszcie

Spis treści

Spis skrótów	7
Wstęp	9
Rozdział I. Dzieje przedstawicielstwa polskiego w Bukareszcie 1919–1940	15
1. Kwestia akredytacji polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego w Bukareszcie ...	15
2. Misja Aleksandra Skrzyńskiego (1919–1922)	27
2.1. Początki wojskowo-politycznej współpracy między Polską a Rumunią	34
2.2. Poselstwo RP w Bukareszcie wobec zagadnień polityki wewnętrznej i zagranicznej Rumunii. Dokończenie misji posła Aleksandra Skrzyńskiego. Misja posła Pawła Jurjewicza (1923)	42
3. Misja Józefa Wielowieyskiego (1923–1927)	45
4. Misja Jana Szembeka (1927–1932)	52
5. Misja Mirosława Arciszewskiego (1932–1938)	63
5.1. Kryzys w stosunkach polsko-rumuńskich jako konsekwencja polityki Nicolae Titulescu. Rola posła Arciszewskiego w doprowadzeniu do dymisji ministra Titulescu	64
5.2. Odbudowa polsko-rumuńskich relacji politycznych	84
6. Misja Rogera Raczyńskiego (1938–1940)	99
6.1. Stosunki polsko-rumuńskie do września 1939 r.	99
6.2. Rola Ambasady RP w Bukareszcie od września 1939 r.	112
6.3. Okoliczności towarzyszące likwidacji Ambasady RP w Bukareszcie	129
Rozdział II. Sprawy organizacyjno-lokalowe	139
Rozdział III. Misja dyplomatyczna Rzeczypospolitej Polskiej w Bukareszcie a sprawy ekonomiczne	147
Rozdział IV. Ambasada – sprawy personalno-bytowe	167
Rozdział V. Wybrane aspekty działalności attachatu wojskowego przy Poselstwie/Ambasadzie RP w Rumunii	181
Zakończenie	205
Bibliografia	209
Zdjęcia	213
Aneks	227
Indeks osób	235

Spis skrótów

AAN	– Archiwum Akt Nowych
AICB	– Arhive Istorice Centrale București
AIPN	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
AMAE, Polonia	– Arhive Ministeriului Afacerilor Externe
AMAN	– Arhive Ministeriului Apărării Naționale
AIPMS	– Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum Sikorskiego
BBWR	– Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem
BNR	– Banca Nationala României
CAW	– Centralne Archiwum Wojskowe
CFR	– Căile Ferrate Române
IJPA	– Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce
KNP	– Komitet Narodowy Polski
MSWojsk.	– Ministerstwo Spraw Wojskowych
MSZ	– Ministerstwo Spraw Zagranicznych
NDWP	– Naczelne Dowództwo Wojska Polskiego
OETR	– Oficiul de Educație Tineretului Român
PCM	– Președința Consiliului de Miniștri
PNL	– Partidul Național Liberal
PNR	– Partidul Național Român
PNT	– Partidul Național Țărănesc
PP	– Partidul Poporului
PZInż	– Państwowe Zakłady Inżynieryjne
PZL	– Państwowe Zakłady Lotnicze
RFSRR	– Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka
SEPEWE	– Eksport Przemysłu Wojennego
SSI	– Serviciul Special de Informație
WRR	– Węgierska Republika Rad

Wstęp

Odrodzona w 1918 r. Polska od samego początku swego niepodległego bytu starała się nawiązać stosunki dyplomatyczne z krajami europejskimi. Również Rumunia znalazła się w centrum uwagi polskiej dyplomacji właściwie jeszcze przed formalnym odzyskaniem niepodległości po upadku Austro-Węgier. Nowo powstałe państwo polskie poszukiwało aktywnie sojuszników mogących potencjalnie ułatwić walkę o granice. Rumunia była krajem, na który właściwie od początku zaczęto zwracać uwagę, poszukując sprzymierzeńców w kontekście polityki wschodniej. Oba państwa mogły czuć się zagrożone przez wydarzenia w Rosji i stosunek do tego kraju mógł stanowić wspólny mianownik ewentualnego porozumienia. Rumuni obawiali się o przyszłość Besarabii, ponieważ decyzja lokalnego parlamentu – Sfatul Țării – z kwietnia 1918 r. o połączeniu się z Rumunią nie była uznawana przez bolszewików, jak się miało okazać w przyszłości, przez całe dwudziestolecie międzywojenne. Strona polska mogła się z kolei obawiać kontestowania przez Rosję (zarówno czerwoną, jak i białą) ambicji do objęcia w posiadanie dużej części kresów wschodnich. W związku z tym poszukiwanie wzajemnego porozumienia było zjawiskiem naturalnym. Dodatkowym elementem wzmacniającym współpracę był brak wzajemnych pretensji terytorialnych, co było pewnego rodzaju ewenementem w odniesieniu do innych sąsiadów odradzającej się Rzeczypospolitej.

Pierwsze próby nawiązania wzajemnych kontaktów zostały podjęte już w październiku 1918 r., jednak z uwagi na zawirowania związane z zakończeniem wojny i niejasnym statusem Polski (w którym obozie państw powinna się znaleźć – zwycięskim czy pokonanym) Rumuni na polską inicjatywę pozytywnie odpowiedzieli dopiero w czerwcu 1919 r., akredytując pierwszego polskiego posła w Bukareszcie.

Jeszcze przed formalnym nawiązaniem stosunków dyplomatycznych trwały rozmowy pomiędzy obydwojma krajami na temat nawiązania współpracy wojskowej, czego wyrazem była okupacja Pokucia przez Rumunów wiosną 1919 r. Uregulowanie wzajemnych stosunków na niwie dyplomatycznej umożliwiło podjęcie konkretnych rozmów na temat nawiązania sojuszu wojskowego. Rozmowy na ten temat okazały się nadspodziewanie trudne i zostały sfinalizowane dopiero w marcu 1921 r., przy osobistym zaangażowaniu rumuńskiego monarchy.

Uregulowanie kwestii współpracy wojskowej umożliwiło dalsze owocne współdziałanie o charakterze militarnym pomiędzy obydwojma krajami, przy okazji wyznaczyło też główny cel dalszej kooperacji polityczno-militarnej – dbałość

o utrzymanie sojuszu i jego ewentualne pogłębianie. Należy pamiętać, że oprócz warstwy polityczno-wojskowej współpraca pomiędzy obydwojoma krajami obejmowała także dążenie do jak największej wymiany handlowej, na co bezpośrednio miały wpływać dobrosąsiedzkie relacje. Niestety po bardzo obiecującym okresie 1921–1924 dalsze kontakty ekonomiczne pomiędzy Polską i Rumunią były stosunkowo ograniczone głównie z uwagi na kryzys finansowy, który nie pozwolił na pełną współpracę pomiędzy zainteresowanymi stronami. Sytuacji nie zmieniały jednostkowe sukcesy, jak np. pozyskanie kontraktu na eksport do Rumunii samolotów myśliwskich.

Last but not least – należy pamiętać o istotnej roli, jaką polska placówka dyplomatyczna w stolicy Rumunii odegrała w tragicznych dniach września 1939 r. Tam bowiem rozgrywały się wydarzenia, które doprowadziły do powstania rządu na uchodźstwie pod kierownictwem gen. Władysława Sikorskiego.

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie dziejów polskiej placówki dyplomatycznej w Bukareszcie jako instytucji. Przedmiotem zainteresowania są kwestie związane z ustanowieniem i likwidacją polskiej misji dyplomatycznej przy dworze Hohenzollernów-Sigmaringen, prezentacja jej kierownictwa i próba ukazania roli, jaką odegrała w całokształcie rumuńsko-polskich stosunków politycznych. Stosunkowo dużo miejsca zostało poświęcone tzw. otocze politycznej, czyli przedstawieniu okoliczności wpływających na podjęcie takiej, a nie innej decyzji przez szefów misji.

Przedstawione zostaną także stosunki ekonomiczne i wojskowe, w tym jednak wypadku należy zaznaczyć, że decydujący był tu ewentualny udział pracowników Poselstwa/Ambasady w przedsięwzięciach. Jest to szczególnie istotne w sprawach ekonomicznych, większość bowiem stosunków handlowych nawiązywanych w okresie międzywojennym zawierana była raczej bez udziału polskiego radcy handlowego. Paradoksalnie należy nawet zauważyć, że wymiana handlowa osiągnęła maksymalny rozmiar w okresie, gdy jeszcze go w Bukareszcie nie powołano.

Przedstawione zostaną także losy budynków placówki, która w ciągu 22 lat funkcjonowania kilkakrotnie zmieniała lokal, korzystając początkowo z posesji wynajmowanych, by w końcu znaleźć się we własnym, zakupionym przez państwo polskie, lokalu przy Aleea Alexandru 23, gdzie Ambasada funkcjonuje do dnia dzisiejszego.

Za podjęciem tej tematyki przemawiało kilka przesłanek, a główną jest brak naukowego opracowania na ten temat. Co prawda, relacje polsko-rumuńskie w okresie międzywojennym doczekały się licznych i pogłębionych studiów (przede wszystkim prace H. Bułhaka¹ i H. Walczaka²), jednak do tej pory sprawy

¹ H. Bułhak, *Rumunia a Polska w latach 1918–1927*, [w:] *Przełomy w historii. Pamiętnik XVI Zjazdu Historyków Polskich*, t. II, cz. II, Toruń 2000; idem, *Stosunki Polski z Rumunią (1918–1921)*, [w:] *Odrodzona Polska wśród sąsiadów 1918–1921*, red. A. Koryn, Warszawa 1999; idem, *Początki sojuszu polsko-rumuńskiego*, „Dzieje Najnowsze” 1973, nr 3.

² H. Walczak, *Sojusz z Rumunią w polskiej polityce w latach 1918–1931*, Szczecin 2008.

związane z misją w Bukareszcie pozostawały poza głównym nurtem zainteresowań historyków. Nadmienić należy, że brakuje do dziś kompleksowej pracy poświęconej całokształtowi stosunków polsko-rumuńskich w okresie międzywojennym. Na przykład praca H. Walczaka poświęcona została jedynie stosunkom wojskowym, ponadto jej cezura czasowa obejmuje jedynie okres 1918–1931. Autorowi znana jest próba przedstawienia zarysu sojuszu wojskowego pomiędzy Polską a Rumunią, niestety dzieło M.Ch. Popescu zawiera zbyt dużo uogólnień, by można je było uznać za rozprawę wyczerpującą temat³.

Jeżeli chodzi o nazewnictwo, jakim posłużono się w pracy, tytułem wyjaśnienia należy przypomnieć, że w 1938 r. Poselstwo w Bukareszcie zostało podniesione do rangi ambasady, w związku z tym, co oczywiste, do wydarzeń poprzedzających to wydarzenie jest stosowany termin „poselstwo”, natomiast do późniejszego okresu – „ambasada”.

Zasadnicze ramy czasowe książki zamykają się w latach 1918–1940, czyli od pierwszych prób utworzenia placówki przez Mariana de Lindego do momentu likwidacji Ambasady pod naciskiem rumuńskim w listopadzie 1940 r.

Rozprawa w dużej mierze opiera się na materiale źródłowym: archiwaliach oraz źródłach drukowanych. Przede wszystkim zostały uwzględnione materiały znajdujące się w Archiwum Akt Nowych (zespół Ambasada RP w Bukareszcie, Ministerstwo Spraw Zagranicznych) oraz w jego rumuńskim odpowiedniku, czyli Arhive Istorice Centrale București (zespoły Casa Regala, Președintele Consiliului de Miniștri oraz Microfilme – Polonia). Zgromadzone tam materiały pozwoliły na odtworzenie działalności polskich dyplomatów w Bukareszcie. Pomocniczą rolę odgrywały materiały znajdujące się w Arhive Ministeriului Afacerilor Externe w Bukareszcie oraz w Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Władysława Sikorskiego w Londynie. Istotnym uzupełnieniem poszerzającym bazę źródłową były kolejne tomy serii „Polskie Dokumenty Dyplomatyczne”, oraz „Diariusza i Teki Jana Szembeka”, które pozwoliły na poznanie atmosfery politycznej panującej w omawianym okresie z „pierwszej ręki”⁴.

Podstawowym problemem w opisywaniu dziejów politycznych placówki w Bukareszcie jest fragmentaryczny stan zachowania materiałów dotyczących spraw politycznych w AAN, z tego też powodu materiały te w większej mierze zostały wykorzystane przy omawianiu spraw personalnych placówki czy też zagadnień ekonomicznych. Odtworzenie dziejów politycznych było możliwe dzięki wykorzystaniu mikrofilmów znajdujących się w posiadaniu strony rumuńskiej a będących syntezą materiałów znajdujących się w polskich archiwach.

Trudno jest jednoznacznie ocenić dotychczasową literaturę przedmiotu. Z jednej strony zagadnienie nawiązania stosunków dyplomatycznych, w tym

³ M.Ch. Popescu, *Relațiile militare româno-polone în perioada interbelică*, București 2001.

⁴ „Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1931” i kolejne tomy, Warszawa 2005–; „Diariusz i Teki Jana Szembeka”, t. 1–4, Londyn 1964–1972.

także i ustanowienia placówek dyplomatycznych przez Polskę i Rumunię, zostało opracowane szczegółowo zarówno przez H. Bułhaka⁵, jak i W. Stępniaka⁶, jednak prezentują one omawiany problem jednotorowo, ponadto przedstawiają problem w ograniczonej cezurze czasowej. Również wspomniana już praca H. Walczaka poświęcona wojskowym aspektom współpracy nie omawia stosunków wojskowych w latach trzydziestych XX w. Z większą dokładnością przedstawione zostały dzieje polskiej misji w okresie tragicznego września 1939 r. i w okresie poprzedzającym zamknięcie placówki w listopadzie 1940 r., czego dokonał np. W. Biegański, który właściwie zapoczątkował prace nad tym zagadnieniem w Polsce⁷. Tematyka ta została w okresie późniejszym opracowana kompleksowo przez T. Dubickiego w serii monografii dotyczących uchodźstwa polskiego w Rumunii w latach II wojny światowej⁸.

Niniejsza praca składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym z nich zaprezentowano polityczną stronę działalności placówki, więc przede wszystkim aktywność jej kierowników, względnie zastępców na tle relacji rumuńsko-polskich. Kolejna część pracy została poświęcona kwestiom organizacyjno-lokalowym, czyli przede wszystkim opisano lokalizację placówki w kolejnych budynkach na terenie Bukaresztu oraz okoliczności pozyskania obecnej siedziby placówki przy Aleea Alexandru 23.

Rozdział trzeci poświęcony został roli placówki w Bukareszcie w kształtowaniu stosunków gospodarczych pomiędzy obydwoma zainteresowanymi krajami. Autor starał się także podsumować działalność Wydziału Handlowego placówki, zastanawiając się, czy jego działalność wydatnie wspomagała rozwój wymiany handlowej, czy też nie było takiego bezpośredniego związku. Czwarta część pracy została poświęcona kwestiom personalnym i bytowym na placówce w stolicy Rumunii. Szczególną uwagę zwrócono na szybko zmieniające się warunki bytowe w latach dwudziestych XX w., które z uwagi na brak stabilności gospodarczej zarówno w Polsce, jak i Rumunii poważnie wpływały na stopę życiową pracowników Ambasady, a także na ich motywacje do pracy. W ostatnim rozdziale zwrócono uwagę na pracę attachatu wojskowego w Bukareszcie i jego rolę w kształtowaniu obrazu polsko-rumuńskiego sojuszu wojskowego, a także na wzajemne powiązania ekonomiczno-wojskowe.

Całość pracy uzupełniają aneksy, zawierający zastawienie osób pracujących w Poselstwie/Ambasadzie oraz w konsulatach w latach 1919–1940.

⁵ H. Bułhak, *Początki sojuszu...*

⁶ W. Stępniak, *Dyplomacja polska na Bałkanach, 1919–1926*, Warszawa 1998.

⁷ W. Biegański, *Władze rumuńskie wobec internowania i uchodźstwa polskiego w Rumunii (wrzesień 1939–luty 1941)*, „Najnowsze Dzieje Polski 1939–1945”, t. VIII.

⁸ T. Dubicki, *Żołnierze polscy internowani w Rumunii w latach 1939–1941*, Łódź 1990; idem, *Wojsko polskie w Rumunii 1939–1941*, Warszawa 1994; idem, *Polscy uchodźcy w Rumunii w latach 1939–1945. Studia i materiały*, Warszawa 1995.

Za wydatną pomoc i inspirację do napisania pracy pragnę podziękować Ministerstwu Spraw Zagranicznych RP oraz pracownikom Ambasady RP w Bukareszcie, a w szczególności Panu Ambasadorowi Markowi Szczygłowi. Osobne słowa podziękowania należą się także fundacji Polonia Aid Fundation Trust za wsparcie niniejszego projektu.

Rozdział I

Dzieje przedstawicielstwa polskiego w Bukareszcie 1919–1940

1. Kwestia akredytacji polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego w Bukareszcie

Pierwsze próby nawiązania wzajemnych stosunków dyplomatycznych, pomiędzy Polską a Rumunią, miały miejsce jeszcze pod koniec I wojny światowej. Mianowicie 12 października 1918 r. ówczesny przedstawiciel Królestwa Polskiego w Wiedniu hr. Stefan Przeździecki wystosował notę dyplomatyczną do ministra spraw zagranicznych Rumunii Constantina Ariona, w której prosił stronę rumuńską o przyjęcie akredytacji Mariusza [Mariana]¹ de Lindego w charakterze *charge d'affaires*. Strona rumuńska z uwagi na nie do końca jasną sytuację prawnomiędzynarodową ówczesnego Królestwa Polskiego, a także rysującą się klęskę Państw Centralnych pozostawiła tymczasowo list bez odpowiedzi². Sytuacja uległa zmianie w listopadzie tegoż roku, gdy w wyniku rozpadu Austro-Węgier część dotychczasowych poddanych c.k. monarchii pozostała bez opieki dyplomatycznej. W związku z zaistniałą sytuacją sugerowano, by rząd gen. Constantina Coandy akredytował Lindego przynajmniej jako agenta dyplomatycznego, uprawnionego do reprezentacji interesów Polski przy rządzie rumuńskim³. Wskazanie dokładnej daty początku misji Lindego w Bukareszcie nie jest możliwe. Z zachowanych dokumentów wynika, że oficjalnie strona polska uznawała jego misję za już trwającą w marcu 1919 r., jednak w świetle wspomnianej uprzednio korespondencji można przyjąć, że faktyczny początek misji Lindego w Bukareszcie nastąpił odpowiednio wcześniej⁴. Już bowiem w grudniu 1918 r. wysyłał on

¹ *Historia polskiej dyplomacji*, t. IV, Warszawa 1995, s. 13. W późniejszej korespondencji imię Lindego podawano jako Marian, nazwisko bez partykuły „de”. Marian Linde był z zawodu lekarzem położnikiem-ginekologiem, praktykował w Bukareszcie, ostatnia odnaleziona informacja o nim pochodzi z lat trzydziestych, jest on wtedy lokalizowany w Jassach.

² *România – Polonia. Relații diplomatice*, vol. I, București 2003, dok. 2.

³ *Ibidem*.

⁴ Por. przyp. 15 w *Historia polskiej dyplomacji*, t. IV, s. 639; „Monitor Polski” z 1 III 1919 r. identyfikuje Lindego już jako *charge d'affaires*, w związku z tym musiał on rozpocząć swą misję

do centrali MSZ w Warszawie raporty o sytuacji wewnętrznej w Rumunii, w tym szczególnie te dotyczące łączenia się poszczególnych części kraju⁵. Co istotne w tym momencie, Linde występował jako „szef Poselstwa Polskiego w Bukareszcie”, co świadczyło o jego półoficjalnym statusie. Z jednej strony Rumuni tolerowali jego działalność, z drugiej zaś nie udzielili mu oficjalnego *agreement* i nie zgodzili się na jego akredytację nawet przy MSZ w charakterze *charge d'affaires*. Motywowano to z początku faktem, iż rząd Jędrzeja Moraczewskiego działający w Warszawie nie jest uznany przez Ententę. Zwracali na to uwagę Francuzi, którzy w korespondencji z Erazmem Piltzem, delegatem KNP przy rządzie francuskim, sugerowali jednoznaczne wyjaśnienie sprawy z rządem rumuńskim, wskazując, że misja Lindego jest właściwie zawieszona w próżni i nie ma żadnej mocy sprawczej, co szkodzi ogólnie pojmowanym interesom Polski na terenie Rumunii, w szczególności zaś uniemożliwia właściwą opiekę nad uchodźcami polskimi znajdującymi się na terenie Rumunii oraz jeńcami narodowości polskiej⁶.

Sytuacja Lindego jako delegata strony polskiej zaczęła być w pewnym stopniu weryfikowana od 1 grudnia 1918 r., kiedy to do Bukaresztu powrócił z Jass dwór królewski i akredytowany przy nim korpus dyplomatyczny, w tym przede wszystkim kluczowe w danym momencie Poselstwo francuskie, które od początku ignorowało jego misję⁷. Miało to związek z uznawaniem przez Francuzów misji autoryzowanych przez KNP, co w odniesieniu do Lindego nie nastąpiło, formalnie z uwagi na traktowanie go jako podejrzanego o współpracę z okupantem niemieckim⁸. W tej sytuacji pojawiła się alternatywna koncepcja wydelegowania do Bukaresztu odpowiadającego KNP dr. Stanisława Koźmińskiego⁹. Misja Koźmińskiego została uznana za inicjatywę francuskiego delegata przebywającego we Lwowie por. Henriego Villaine. Sam Koźmiński, wyruszając w połowie grudnia do Bukaresztu, miał nic nie wiedzieć o działającej już tu legacji polskiej, a o jej funkcjonowaniu miał się dowiedzieć już na miejscu. Początkowo współpraca obu przedstawicieli Polski układała się w miarę zgodnie, zwłaszcza że pojawienie się Koźmińskiego wymusiło na Francuzach bardziej przychylne stanowisko wobec spraw polskich w Bukareszcie – wobec ignorowania przez nich Lindego kontaktami z nimi zajął się właśnie Koźmiński¹⁰.

wcześniej, niemniej jednak należy pamiętać, że mieliśmy w tym wypadku do czynienia z jednostronną akredytacją, której Rumuni oficjalnie nie uznawali.

⁵ AICB, Microfilme Polonia, 19, f. 38, M. Linde do MSZ w Warszawie.

⁶ *Ibidem*, f. 56, List do Erazma Piltza 4 I 1919 r.

⁷ *Ibidem*, f. 58, Raport do KNP na temat działalności przedstawicielstw Polski w Bukareszcie przed majem 1919 r.

⁸ Por. przyp. 19.

⁹ Dr Stanisław Koźmiński przebywał w Bukareszcie od 17 XII 1918 r. wydelegowany tam przez polityków lwowskich z kręgów narodowych. H. Walczak, *Sojusz z Rumunią w polskiej polityce zagranicznej w latach 1918–1931*, Szczecin 2008, s. 38.

¹⁰ W. Stępiak, *Dyplomacja polska na Bałkanach 1918–1926*, Warszawa 1998, s. 45.